

Henk Brunt, symbool van Kockengens verzet

Arie A. Manten
Oud Aa 37, 3621 LA Breukelen

Tot de eersten die tijdens de Tweede Wereldoorlog in Kockengen tegen het beleid van de Duitse bezetter ingingen, behoorden veehandelaar Cornelis Gootjes en postbode (sedert 1941 postkantoorhouder) Tijmen Koren. Deze begonnen met het verborgen houden van joden. Gootjes reisde veel naar Amsterdam en elders en onderhield daarbij tevens contacten met andere mensen uit de illegaliteit en jodenhulp. Tijdens een van zijn bezoeken aan Amsterdam werd hij, op 30 maart 1942, bij een inval aangetroffen bij een bijeenkomst van de Ordedienst (O.D.; een gewapende verzetsbeweging), op de vlucht aangeschoten en tenslotte gearresteerd. De in Kockengen ondergedoken joden werden op 10 november 1942, na verraad, opgepakt en weggevoerd. Bij Koren werden een joodse man, diens dochter en haar man aangetroffen; bij mevrouw Gootjes een joods echtpaar. Bij die gebeurtenis werden ook mevrouw Gootjes, haar zoon Cornelis Gootjes Jr en Tijmen Koren in hechtenis genomen; pas na meer dan een half jaar kwamen zij weer vrij.

Gootjes Sr is nooit meer op vrije voeten gekomen. Na door de Duitsers verschillende malen verder te zijn getransporteerd (Oranjehotel Scheveningen, kamp Amersfoort, kamp Vught, kamp Haaren (N.Br.) en kamp Neuen-gamme), kwam hij uiteindelijk terecht in een onder Mauthausen vallend Oostenrijks concentratiekamp. Op 29 maart 1945 is hij daar, in Melk (75 kilometer ten westen van Wenen), omgekomen.

Tijmen Koren heeft na zijn vrijlating geen verdere illegale activiteiten ondernomen; zijn zoons deden dat wel. Mevrouw Gootjes heeft ook daarna nog onderduikers en het verzet geholpen; C. Gootjes Jr dook in Drente onder toen de Duitsers ex-militairen van het Nederlandse leger in krijgsgevangenschap terugriepen.

Ondergrondse strijdkrachten

Vooral in de latere jaren van de Tweede Wereldoorlog was in Kockengen een hechte groep van de ondergrondse strijdkrachten actief. De oorsprong van deze verzetsbeweging lag vermoedelijk in Nieuwer Ter Aa, bij de rijksveldwachter Hendrik van Maanen en hoofdonderwijzer J.W. Hörst, ongeveer halverwege de oorlogsperiode. In individuele gesprekken polsten eerst politieman Van Maanen, en vervolgens ook het schoolhoofd Hörst, enkele mensen uit Kockengen op hun bereidheid om deel te gaan nemen aan het georganiseerde plaatselijke verzet. Deze zorgvuldig geselecteerde eerstelingen brachten vervolgens een aantal anderen bijeen, over het algemeen al wat oudere mensen waarvan men wist dat ze betrouwbaar waren en bestand tegen enige spanning. Zo ontstond een vaste kern. Gedurende de eerste tijd was er voor hen nog niet veel te doen, afgezien van wat hulp bij de verspreiding van illegale krantjes en pamfletten en een enkele sabotage-daad. Pas in het laatste oorlogsjaar kwam de groep vaak in actie.

De commandant van het verzet in Kockengen was sigarenwinkelier Gert Vermeulen Wzn, een vriendelijke, rustige man die de leiding goed in handen had, onnodige risico's vermeed, maar nooit terugschrok voor wat in het belang van het vaderland moest worden gedaan, hoewel hij ook voor een vrouw en kinderen te zorgen had. Ondercommandant werd onderwijzer Gert van Doorn, die al meteen nadat hij in 1944 weer in Kockengen was komen wonen, voor dit illegale werk aangeworven werd.

Pelotonscommandant van de knokploeg was Leendert (Leen) Blonk, die onderofficier was geweest in het Nederlandse leger en verstand had van wapens. Bij het bergen van gedropte wapens was soms ook Koen Korthals uit

Nieuwer Ter Aa aanwezig, van wie sommige ondergrondsen toen al de indruk kregen dat hij regionaal een coördinerende rol in de illegaliteit vervulde (toen na de oorlog de B.S. in de openbaarheid kwam, bleek hij de rang van luitenant te hebben).

Los van de knokploeg stond de zendgroep, die in het vroege voorjaar van 1944 tot stand kwam, toen het zogeheten "Englandspiel" ontmaskerd was en nieuwe radioverbindingen tussen Nederland en de vrije wereld noodzakelijk werden. Deze zendgroep had heel Midden-Nederland als werkgebied. Ze begon in maart 1944 te experimenteren met een zelfgebouwde zender, had een anderhalve maand later een goed contact met Londen en kon toen vragen om vandaar van verder benodigd materieel te worden voorzien. Uiteindelijk had ze de beschikking over zes radiozenders, die via droppings uit Engeland waren aangeleverd. Een van die zenders stond van tijd tot tijd ergens in Kockengen, op andere tijden bevond die zich in Breukelen, Vinkeveen of Kamerik. Hoofd van de zendgroep was H. van Beest, die als kostganger in Breukelen woonde en bij de P.U.E.M., de Provinciale Utrechtsche Electriciteits Maatschappij werkte. Hij werd in februari 1944 voor de illegaliteit geworven door de Breukelaar C.M. van Wijngaarden, directeur van Knoops Zadelfabriek.

Verder was er in Kockengen een groep van de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (kortweg de L.O.); daarin was onder anderen Hendrik (roepnaam Hein) Brunt (geboren Kockengen 6 oktober 1891) actief, die aan de Nieuwstraat de kost verdiende als kleermaker en barbier.

Enkele malen voerden de Duitsers in Amsterdam opgepakte jongemannen per schip weg richting Duitsland, om daar te worden tewerkgesteld. Bij de Breukelse draaibrug wisten er altijd wel enkelen van het schip af te komen. De brugwachters fluisterden ze dan snel toe: "Naar de politie in Kockengen, altijd goed".

De bezettingsautoriteiten hadden een vermoeden dat er in het polderdorp het een en ander gebeurde, maar konden daar geen greep op krijgen. Bij een

Afb. 1. Henk Brunt (foto beschikbaar gesteld door Mw. P.J. van Bemmelen-Brunt).

razzia heel in het begin van 1945 werden bijna alle huizen doorzocht. Daarbij liet een van de uit Utrecht aangevoerde Duitse militairen zich ontvallen, dat het in Kockengen wel erg rustig leek, maar dat ze wel wisten dat daar heel veel gebeurde.

Op het gemeentehuis liep men gewoonlijk wèl in de pas. Toen er opdracht kwam om landbouwpaarden te keuren en de besten daarvan voor de Duitse strijdkrachten af te staan, toog kleermaker/barbier Hein Brunt naar de gemeentesecretaris om hem te bewegen daaraan niet mee te werken, omdat dat helpen van de vijand betekende. Het antwoord was dat ze wel moesten, want het was een opdracht van hogere hand.

Knokploeg

Een van de steunpilaren van de knokploeg was schilder Hendrik (Henk) Brunt (geboren te Hilversum op 14 november 1919) (Afbeelding 1), een jonge, sympathieke vrijgezel van gemiddelde lengte, derde uit een gezin met zes kinderen. Zijn vader was de hiervoor al twee keer genoemde Hein Brunt. Henk was meelevend gereformeerd, had tamelijk veel vrienden en was een actief lid van de plaatselijke muziekvereniging. Hij was in militaire dienst geweest (op 10 mei 1940 lag hij als genie-soldaat in Maarn, op 14 mei in Schoonhoven) en had in het leger met een karabijn leren schieten. Zo'n wapen had hij ook in de illegaliteit ter beschikking (wie minder ervaring had, kreeg een stengun toebedeeld).

In april 1945, toen onverwacht een overvalwagen vol Duitsers in Kockengen arriveerde, werd Henk Brunt gearresteerd. Eigenlijk had men het op vader Hein Brunt gemunt, maar toen de militairen die 50-plusser met zijn grijze baard zagen, meenden ze dat er een vergissing in het spel was en dat ze zijn toevallig thuishkomende zoon moesten hebben. Henk Brunt en gemeentesecretaris J.C. Jongeneel werden korte tijd vastgehouden, maar men kon hen niets maken. Nadat de Duitsers zich in een goede stemming hadden gebracht met bij de familie Veenis aangetroffen alcoholische dranken lieten ze Brunt en Jongeneel vrij vertrekken. Henks in huis verborgen karabijn werd bij de huiszoeking niet gevonden.

Henk Brunt was niet allen lid van de K.P., hij hielp ook zijn vader in de L.O.

Andere mannen die gedurende lange tijd meewerkten in de Kockengense knokploeg waren, in alfabetische volgorde: bakker Jan Bik, veldwachter Jan Blonk (vader van Leen Blonk), timmerman Hein Brunt (een achterneef van Henk), kruidenier/buschauffeur Maarten van Dijk, kantoorbediende Dik de Haas, veldwachter Piet(er Abraham) Heikens, melkrijder Dirk de Hoop, kruidenier Arie van der Horst, tuinder Jan Ligtenberg, aannemer Gerrit (Gert) van Lunteren, kaashandelaar Cor Nap, schipper Joop Nap (geen naaste familie van Cor Nap), ex-marinier Freek Paardenkooper, schilder Piet(er) van Vliet, de Friese onderduiker Gerard de Vries en schilder Wim Vermeulen (jongere broer van commandant Gert).

De politiemensen Jan Blonk en Piet Heikens waren voor de ondergrondse van groot nut. Behalve dat ze veel vakkennis bezaten, was het van belang dat ze van de bezettingsautoriteiten ook tijdens spertijd op straat mochten komen.

In september 1944 werd de plaatselijke knokploeg (K.P.) deel van de toen bij Koninklijk Besluit vanuit Londen ingestelde Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (kortweg de B.S. genoemd).

Zeer kort voor de bevrijding werd de Kockengense B.S. aanzienlijk uitgebreid, omdat toen meer wapens beschikbaar waren en rekening gehouden werd met acties waarbij een grootschaliger inzet wenselijk was (zie ook Afbeelding 2).

Droppings

De communicatie binnen de Kockengense groep was minimaal. Oproepen om aan activiteiten mee te doen, bereikten de groepsleden gewoonlijk heel kort tevoren en pas als men zich op de opgegeven plaats gemeld had,

Afb. 2. De Binnenlandse Strijdkrachten te Kockengen kort na de bevrijding (foto beschikbaar gesteld door de heer L. Blonk).

Op de voorste rij zitten van links naar rechts: H. Thomas, C. Hoogendoorn, M. van Dijk, W. van Breukelen, G. Paardenkooper, Klaas Boekelo, Cor de Lange, Th.W. (Dirk) Nieuwendijk en J. Tuithof. Op de tweede rij staan, van links naar rechts: F. Paardenkooper, J.P.C. Gootjes, L. Blonk, G. Vermeulen, G. van Doorn, D. de Hoop, M. Hoogendoorn, D. de Haas en A. van der Horst. Op de derde rij: J. Bik, J. Daalhuizen, M. van Rooijen, J. Nap, P. van Vliet, N. Hilhorst, G. den Ouden, E. van Eijk, M. Vermeulen, G. de Vries, Hein Brunt, G. van Lunteren, A. de Haas, J. van der Horst, A.J. Koren, C. Nap, W. Vermeulen, G. Koren en P. van Dijk. Vierde rij: H. van der Greft, K. Hoogendoorn, J. de Hoop, J. Nap, T. Kroon, H. Hoogendoorn, C. den Ouden, J. van Breukelen, J. Ligtenberg, J. de Lange, C. de Lange, A. Veenis, T. Versteeg, T. den Ouden en C. Veenis.

kreeg men beknopt te horen wat er gebeuren moest. Op deze wijze trachtte men het risico van voortijdig uitlekken van riskante informatie tot het uiterste te beperken.

Aan overvallen op distributiekantoren of banken heeft de groep nooit mee hoeven doen. Het bergen van uit vliegtuigen gedropte goederen was een van de belangrijkste taken.

De containers kwamen aan parachutes naar beneden. Voor die parachutes had vrouw Gootjes een geheime bergplaats. Meteen na de oorlog, toen textiel nog zeer schaars was, liepen heel wat mensen in Kockengen rond in blouses en jurken die van parachutestof waren gemaakt.

Oprachten om in actie te komen, kwamen in de regel in code via het Nederlandse programma van de Engelse radio. Een voor anderen nietszeggende zin, zoals "Wanneer kwam grote François aan" of "Melk is goed voor elk", was dan het aan de ingewijden van de Kockengense groep gerichte signaal. Tevoren waren uit Engeland al aanwijzingen doorgegeven omtrent plaats en tijd. Die bereikten de K.P.-leiding soms rechtstreeks van iemand

van de zendgroep, soms via ondergrondsen in Breukelen of Nieuwer Ter Aa (hoe die aan de informatie kwamen wist de K.P. toen niet). In werkelijkheid kwam het vliegtuig vaak uren later dan was aangekondigd. Bij koud weer lagen de ondergrondsen dan onaangenaam lang te kleumen in het gras.

Een droppingsplaats moest aan veel voorwaarden voldoen. Bij Kockengen zijn er drie meermalen gebruikt: ten noorden van de Geerkade ongeveer tegenover de Hoek van Spengen, aan de oostkant ongeveer halverwege Spengen, en in de polder Kockengen achter de boerderij van Dirk van der Horst aan de Wagendijk. De laatstgenoemde locatie was gevaarlijk dicht bij het dorp.

Complicaties

Soms kwam men bij het uitvoeren van een opdracht voor verrassingen te staan. Dat gebeurde bijvoorbeeld bij het oppikken van een gedropte wapenzending in een warme nazomernacht in 1944 bij een boer in Spengen. Alles kwam keurig naar beneden, een eind weg de polder in. Toen de ondergrondsen vlak bij de afgeworpen containers aangekomen waren, hoorden ze onverwacht enig geploeter in het slootwater. Er bleek bij die gelegenheid ook een man gedropt te zijn, die voor de geallieerden opdrachten in bezet gebied uit te voeren had. Snel werd hij op het droge geholpen en van zijn helm en parachutistenpak ontdaan. De man sprak met een zuidelijk accent en wensde onmiddellijk naar de B.S.-commandant gebracht te worden. Ieder van de in het veld aanwezigen kreeg één Engelse sigaret aangeboden. De geheim agent werd naar de boer gebracht op wiens land de dropping plaats vond. Vandaar is hij de volgende dag verder gereisd, op de fiets van Leen Blonk.

Een andere onverwachte ontmoeting deed zich voor meteen al de eerste keer dat Piet van Vliet mee mocht doen, in een nacht met donkere maan in de nazomer van 1944. Er waren spullen opgehaald bij de Hollandse Kade, die naar de boerderij van Dirk van der Horst gebracht moesten worden. Ineens klonk het: "handen omhoog of ik schiet". Ze bleken op een paar stropers gestuit te zijn. Alles liep goed af.

Na een dropping tegen het eind van de oorlog was men met alle afgeworpen goederen en een gevoel van tevredenheid per praam onderweg naar een boerderij aan de Wagendijk toen de stilte ineens werd doorbroken door een salvo met een automatisch wapen. De vier mannen op de praam schrokken zich wezenloos, werkten in ijtempo hun vracht de stoepsloot in en vluchtten vervolgens gehaast de polder in. Achteraf bleek er niets ernstigs aan de hand te zijn geweest; een van de uitgezette wachtposten had een ongelukkige beweging gemaakt, waardoor zijn stengun afging.

Soms werd assistentie verleend aan de ondergrondse in Nieuwer Ter Aa, wanneer die een dropping moest bergen in het westelijk weidegebied. Dan werd de Portengense brug opgehaald en de zuidelijke toegangsweg scherp in de gaten gehouden. Nederlanders mochten, op enkele uitzonderingen na, in de nacht niet buiten zijn, dus alle verkeer dat naderde was verdacht. Als er onraad was, moest de waarnemer op zijn fiets wegracen naar een Ter Aase wachtpost. Er was dan nog tijd om maatregelen te nemen, want het duurde lang voordat men vanaf de zuidelijke oever iemand had opgeroepen om de brug neer te laten.

Henk Brunt nam aan deze en vele andere acties deel. Hij was een harde werker en zeer solide in zijn gedrag.

Henk was ook een man met uitgesproken principes. Hij was al vroeg een consequente geheelonthouder geworden, omdat hij om zich heen te veel ellende van drankgebruik had gezien. Toen grootmoeder Brunt in Spengen hoorde van zijn betrokkenheid bij het verzet en hem bezorgd vroeg of hij wel goed beseftte waar hij mee bezig was en hoeveel gevaar hij liep, antwoordde hij zonder aarzelen met "ja"; er aan toevoegend dat als dat hem het leven moest kosten, hij daartoe bereid was. "Ik weet dat ik met mijn ene been in het graf sta".

Verkeerd terechtgekomen

In het najaar van 1944 ging er op een keer een heleboel mis. Het betrof een van de eerste droppings, die door de groep van Nieuwer Ter Aa geborgen zou worden. Om onduidelijke redenen kwam de lading niet op de afgesproken plek of in de wijdere omgeving daarvan naar beneden.

De volgende ochtend zagen mensen die naar de vroegmis gingen, wapperende witte dingen in het land van een N.S.B.-boer in Laag-Nieuwkoop en diens buurman. Ze hadden een vermoeden dat het ging om iets dat uit een vliegtuig afgeworpen was en zorgden ervoor dat de Kockengense ondergrondse van hun ontdekking op de hoogte kwam.

Voorzichtige waarneming vanaf de weg bevestigde dat het om parachutes ging. Maar men kon er verder niets aan doen zolang het buiten licht was. Gelukkig liep er geen vee in die weiden en de boer gaf geen tekenen dat hij iets ongewoons had opgemerkt.

In de voornacht ging de ondergrondse er met een praam naar toe, want met een kar was er niet in de buurt te komen. Ze borgen de containers en parachutes die een nacht eerder in handen van hun Nieuwer Ter Aase collega's hadden moeten vallen. Terwijl ze bezig waren, dreigde het even heel fout te gaan. Ergens in de wijdere omgeving vuurden de Duitsers een lichtkogel af. Het werkterrein was een paar minuten lang hel verlicht. De ondergrondsen beseften achteraf niet hoe ze allemaal zo snel plat op de grond kwamen. Waarom die lichtkogel werd afgeschoten, is men nooit te weten gekomen. Voor de illegale werkers bleef hij gelukkig zonder gevolgen.

Met de praam werd het vrachtje naar Kockengen gebracht om daar voor een deel te worden overgeladen in de paardewagen van groenteboer Visser uit Portengen. Een ander deel van de wapens (enkele Lee Enfield geweren, stenguns, een mitrailleur en een bazooka) behield de Kockengense ondergrondse voor zichzelf, want hun bewapening was tot dan toe niet erg best. Deze buit werd, netjes verpakt, tijdelijk opgeborgen in de toren van de Hervormde kerk.

Voorafgegaan door veldwachter Jan Blonk, als verkenningman, gingen men vervolgens met de groentewagen via de Bosdijk naar een boerderij in Oukoop, die als een eilandje in grotendeels geïnundeerd gebied lag.

Onderweg gebeurde er nog een naar ongeluk. Geheel onverwacht hoorde Leen Blonk, die op de bok van de wagen zat, een schot afgaan. Snel omkijkend zag hij iemand van de bak van de wagen afvallen. Een van zijn mannen had per ongeluk de trekker van zijn stengun aangeraakt en daarbij Joop Nap schuin van onderen in de arm geschoten. De getroffen lag voor dood in het gras langs de weg, maar bloedde niet. De schrik was groot. Gelukkig deed Nap even later de ogen open; ook zei hij enkele woorden. Met grote spoed werd hij naar dokter E. van Leeuwen in Kockengen gebracht, die zich daar in 1940 als huisarts had gevestigd. Voor de buitenwereld heette het dat Joop Nap ergens kaas had willen stelen (wat gezien de voedselschaarste in die tijd aannemelijk klonk) en daarbij in een puntig hek was gevallen. Tot na de oorlog heeft verder niemand geweten wat er in werkelijkheid voorgevallen was. De dokter oordeelde de situatie van Joop Nap niet ernstig. Een in Breukelen wonende hoogleraar chirurgie, professor Remeynse, waar de illegaliteit altijd risicoloos terecht kon, bevestigde enkele dagen later die conclusie. Pas in 1978 kwam bij een doorlichting in het kader van een medische keuring een kogel in het lichaam van Nap aan het licht en werd die operatief verwijderd (zie ook Afbeelding 3).

De wapens werden al spoedig verdeeld onder de actieve ondergrondsen. Henk Brunt kreeg de mitrailleur mee, die in het kippenhok van de familie Brunt werd verstopt.

Jan bood een sigaret aan

Bij een van de droppings was een Jan (schuilnaam) uit Utrecht aanwezig, die tot taak had om de wapenzending zo snel mogelijk naar de Domstad te geleiden. Toen de containers geborgen waren, bood hij ieder van de aanwezige ondergrondsen een sigaret aan uit een busje Pall Mall. Groot

KOGEL NA 34 JAAR VERWIJDERD

Vierendertig jaar heeft onze plaatsgenoot de heer J. Nap, Bernhardstraat 42, met een kogel in zijn lichaam rondgelopen. Hij maakte in 1944 deel uit van het verzet tegen de Duitse bezetter in Kockengen. Men moest daar op een zeker moment een wapentransport verzorgen en die werden op een wagen vervoerd. Die wagen zakte op een gegeven moment in een zachte berm weg en door de schok ging een geladen Sten-gun af. De kogel trof de heer Nap in een arm. Hij ging met de wond naar een

dokter, maar die kon geen kogel vinden. De wond werd verbonden en genas na een tijdje. Gedurende al die jaren had de heer Nap last van nekklasten. Dan was zijn nek stijf, dan weer opgezet. Omdat hij kapitein van een rondvaartboot is werd de oorzaak gezocht in tocht door een openstaand bootraam. Kort geleden moest hij voor zijn werk gekeurd worden en daar kwam men tot de ontdekking dat er zich een vreemd lichaam in zijn nek moest bevinden. Men stuurde hem naar het Academisch Ziekenhuis en daar werd de kogel van de Sten-gun teruggevonden... in zijn nek. Een souvenir van wereldoorlog II, dat de heer Nap graag heeft willen missen!

Afb. 3. Krantebericht uit 1978 (gekregen van de heer J. Nap). De opmerking dat de wagen in een zachte berm raakte, is een journalistieke vrijheid; onderzoek van het gebeurde door de pelotonscommandant wees meer op onvoldoende routine in de omgang met wapens.

was de verbazing hoe hij aan die luxe kwam.

Van Jan hoorden ze dat er gewoonlijk bij iedere zending één container zat met levensmiddelen, voor het geval dat er een situatie ontstond waarbij een illegaal werker zich tijdelijk ergens met een reserverantsoen in leven moest houden. Dat blik was te herkennen aan een rood kruis.

Bij een van de volgende droppings heeft de Kockengense groep de container met het rode kruis geopend en de helft van de inhoud eerlijk onderling verdeeld. Voor ieder van de betrokkenen was dat, gelet op de omstandigheden van toen, een heerlijke tractatie.

Sabotage-acties

Najaar 1944 kreeg de groep de opdracht de spoorlijn Breukelen - Harmelen te saboteren, met de bedoeling een goederentrein met Duitse legervoorraden te laten ontsporen. Men koos een plek waar niet veel mensen in de buurt woonden en de saboteurs zondig makkelijk in verschillende richtingen weg zouden kunnen komen. Die vond men in de buurt van de Rodendijk. Toegerust met niet meer dan wat Engelse sleutels, slaagde men er na een hele nacht moeizaam werken in een stuk raillijn losgeschroefd te krijgen. Zeer tot hun teleurstelling moesten ze de volgende dag vaststellen dat vaklieden die met een reparatietreintje arriveerden de schade in 15 à 20 minuten herstelden. Waarschijnlijk hadden zij de opdracht de lijn tevoren te controleren. Het lijkt aannemelijk dat deze mensen hun bevindingen nooit aan hun superieuren hebben gerapporteerd, want represailles bleven uit.

In het boek "Groeten uit Kockengen . . ." wordt het bovenstaande verhaal abusievelijk gedateerd in de nacht van Dolle Dinsdag (5 september 1944). Uit het kader waarin het verhaal wordt geplaatst - gelijktijdig waren er elders sabotagedaden als het opgraven van wegen, het weghalen van wegwijzers, enz. - blijkt dat het ruim een week later moet zijn geweest. In de dagen voorafgaande aan de luchtlanding bij Arnhem (17 september 1944) hadden de B.S. overal in bezet Nederland opdracht alle Duitse verkeersbewegingen zo veel mogelijk te belemmeren. Zo herinnerden belangrijke betrokkenen het zich ook nog.

Kort voor de bevrijding werd de illegaliteit naar een "kaai" bij de Joosten-dam gestuurd, waar op last van de Duitsers betonnen springputten waren ingegraven. Men vreesde dat de Duitsers het voornemen hadden door het opblazen van die kade nog een groot gebied onder water te laten lopen. Elders waren langs wegen gewone kuilen gegraven, waarin springstof kon

worden aangebracht. In een dijk zouden dergelijke onverstevigde gaten echter door het gewicht van de grond gemakkelijk dichtzakken. Met koestaken en touwen werden de mannen bij de Joostendam aan het werk gezet om de betonnen ringen waaruit de putten opgebouwd waren, uit de grond te halen. Daarna liet men ze van de kade af rollen, een poldersloot in. De volgende dag trommelden de Duitsers een flink aantal boeren op, die de ringen weer moesten terugplaatsen.

Geheime zender

De zendgroep had via een geheime zender bijna dagelijks contact met de vrije wereld. De zender werd bediend door de toen 25-jarige Haarlemse marconist Joop Swaanswijk, die afwisselend in Breukelen en in Kockengen ondergedoken zat, en beroepservaring had opgedaan op de Grote Vaart. Hij moest berichten doorgeven naar de Nederlandse instanties in Londen en instructies van daar opvangen en mondeling verder doorgeven. Gewoonlijk werd de zender uit veiligheidsoverwegingen iedere week naar een andere plek overgebracht. Daarvoor zorgden de politiemannen J. Blonk en J. de Noo.

In de woning van Jan Blonk, aan het Heicop (nr. 118), stond de geheime zender niet minder dan drie weken achtereen. Men kon daar iedere auto die over de brug naderde goed horen aankomen, uit de slaapkamer waar de zender stond had men een goed zicht op de brug, en er was een mogelijkheid om via de achterzijde het huis onopvallend te verlaten.

Toen men het veel te riskant vond nog langer door te gaan met uitzenden vanuit het huis van Blonk, omdat men het vermoeden had dat de zender gepild was, werd de zendpost verplaatst naar het transformatorhuisje van de P.U.E.M. aan de Meent.

De Meent was de weg die de Wagendijk-Noord verbond met Spengen; bij de aanleg van de weg T 27 is de Meent tot een soort parallelweg van de T 27 gemaakt. Ook het niet ver van de Wagendijk gelegen hoge bakstenen transformatorhuisje is na de oorlog gewijzigd.

Op een zondag in maart 1945 ging het mis. Die ochtend had Swaanswijk nog bij Blonk koffie gedronken. In de middag ging hij zenden. Een met elektronische peilingsapparatuur uitgeruste Duitse opsporingseenheid had het nieuwe onderkomen van de geheime zender blijkbaar snel weten te lokaliseren. Onopvallend werd het transformatorhuisje al vanaf de ochtend in de gaten gehouden; toen er iemand naar binnen was gegaan, volgde een omsingeling. Uit Kamerik werd een P.U.E.M.-monteur opgehaald, die men dwong het huisje te openen. Joop Swaanswijk probeerde nog om zichzelf te doden door een 10 000 Volt-leiding vast te grijpen, maar werd door de hoge spanning teruggeworpen. Alleen zijn handen waren verbrand. Hij werd gevangen genomen en met veel geweld in een legerauto gedwongen. Nel Brunt was vermoedelijk de laatste in Kockengen die hem na zijn arrestatie heeft gezien; nog altijd staat zijn hulpeloze blik van toen op haar netvlies gegrift. Ondanks zware ondervragingen heeft Joop Swaanswijk geen enkele naam van medestanders uit de illegaliteit genoemd. Op 3 april 1945 is hij op Duits bevel in Amersfoort op onmenselijke wijze om het leven gebracht.

De dramatische dood van Henk Brunt

Op 4 mei kreeg een aantal leden van de Kockengense ondergrondse opnieuw een oproep, en wel om zich nog de komende nacht te verzamelen: om vier uur op de Kerkwegbrug (daar waar de Kerkweg uitloopt op de Portengense dijk). Als gebruikelijk werd de reden niet tevoren meegedeeld.

Piet van Vliet naderde als eerste over de Kerkweg, waaraan toen nog maar weinig huizen stonden, de aangegeven plaats, op de fiets, zonder verlichting, en met zijn stengun op de rug. Bij een rijtje van zes huizen spron-

gen onverwacht enkele mannen in S.S.-uniform de weg op, die Van Vliet wild van zijn fiets trokken. Aan de kant van de weg stond een overvalwagen, met daarin nog een aantal Nederlandse S.S.'ers. Of die auto geposteerd stond of daar net tevoren was gestopt, misschien omdat men in het duister een schim zag naderen, is niet bekend. Er werd in de nacht zonder licht en langzaam gereden en dus vielen verkeersbewegingen bij donker niet op.

Verdoofd van paniek werd Van Vliet met de handen omhoog tegen de auto aan gezet. Arie van der Horst, die als tweede de ontmoetingsplek naderde, werd op de zelfde wijze gearresteerd. Vervolgens liepen enkele S.S.'ers een eindje de weg op, richting Kockengen-dorp, omdat ze verwachtten dat er nog wel meer personen zouden komen.

Ineens hoorden de twee verzetsmensen die tegen de overvalauto stonden het geluid van een automatisch wapen, onmiddellijk gevolgd door een door

'S GRAVENHAGE, 19 Februari 1946.
PALEIS NOORDEINDE

Den Heere H. Brunt,

A. 112,

K O C K E N G E N .

De geest en het karakter van Uw zoon Hendrik konden de ondragelijke last van onrecht en Duitse furie niet langer dulden. Zijn verzet groeide met den dag, totdat de vijand een einde maakte aan zijn offervaardig leven.

Met diepe eerbied vervult Mij zijn heldenmoed en Ik bied U Mijn hartelijke deelneming aan bij dit zware verlies. Met trots zal Ik zijn daden blijven gedenken.

Afb. 4. Koningin Wilhelmina betuigde haar medeleven aan de vader van Henk Brunt (Collectie Mw. P.J. van Bommel-Brunt).

merg en been gaande schreeuw. Even later kwamen de S.S.'ers terug. Ze gooiden een karabijn in de overvalwagen. Daaruit vermoedden de twee gevangenen al dat de beschotene Henk Brunt moest zijn geweest, want hij was een van de slechts twee mannen in hun groep met een karabijn. Later vernamen ze dat Brunt vermoedelijk onraad had geroken en snel rechtsomkeert had gemaakt. Dat was de S.S.'ers niet ontgaan. Die gingen meteen aan het schieten, waarbij Brunt precies in het hoofd werd geraakt, door wat een toevalstreffer genoemd moet worden, want het was die avond wel zo donker dat gericht schieten niet mogelijk geacht werd.

Het schieten alarmeerde de overige opgeroepen leden van de groep, die meteen teruggingen naar huis.

De twee gearresteerden werden afgevoerd naar Haarzuilens, onder bewaking van S.S.-mensen die hen voortdurend een geladen pistool op de nek hielden. Vlak voor het kasteelterrein maakte de chauffeur een stuurfout, waardoor de auto met de linkerwielen naast het pad kwam en half de sloot in kantelde. Een van de S.S.'ers raakte daarbij onder de auto bekneld en verdronk. Van der Horst zag kans in de ontstane paniek te ontsnappen, Van Vliet lukte dat niet.

Gezamenlijk trokken de soldaten en hun enige overgebleven gevangene drijfnat naar de keuken van het kasteel. Daar werden ze verzorgd. Van Vliet werd niet slecht behandeld, vermoedelijk omdat hij zich na het auto-ongeluk actief had ingezet bij het reddingswerk. De situatie verslechterde echter aanmerkelijk toen een lid van de Grüne Polizei arriveerde, die op hondse wijze tegen Van Vliet tekeerging. Na enige tijd beet hij de gevangene toe dat er geen twijfel kon bestaan aan diens schuld en dat hij de volgende dag naar het fort op de Biltstraat te Utrecht zou worden afgevoerd om daar te worden doodgeschoten. Vervolgens werd Van Vliet opgesloten in het stookhuis, vermoedelijk in een brandstokelder, want de ruimte waarin hij terecht kwam had een opening naar boven, die waarschijnlijk was bedoeld om van buitenaf kolen in de kelder te kunnen storten. Door die stortkoker drong het geluid

G E M E E N T E   K O C K E N G E N

In vak no.1, volgno.3, ligt begraven, op 9 Mei 1945 B r u n t H e n d r i k, schilder, oud 25 jaren, wonende te Kockengen, zoon van Brunt Hendrik, kleermaker en van Hendriks Clasina beiden alhier. Is op 5 Mei 1945 (den dag der bevrijding van Nederland) 's nachts om 4 uur door den vijand doodgeschoten op den Kerkweg alhier, tijdens de uitoefening van zijn functie als lid van de ondergrondse strijdkrachten. Alzoo gevallen voor het Vaderland. Zijn nagedachtenis zal tot in lengte van dagen in eere worden gehouden. Door de gemeente Kockengen is voor hem gratis een eerste klas graf beschikbaar gesteld.

Kockengen, 7 Mei 1945

De Secretaris,

De Burgemeester,

[Handwritten signature]

[Handwritten signature: W. Nap - L. B.]

Afb. 5. Akte waarbij de Gemeente Kockengen een graf beschikbaar stelde voor de vrijheidsstrijder Henk Brunt (Collectie Mw. P.J. van Bommel-Brunt).

Afb. 6. De gedenkplaat op het graf van Henk Brunt, geschonken door zijn vrienden uit het verzet (foto A. Verbrugge, 1994, in Foto-archief Historische Kring Breukelen).

van een buiten rondlopende schildwacht tot de gevangene door.

Later in de nacht kreeg Van Vliet in de brandstofkelder gezelschap van nog een andere gevangene, die door de S.S.'ers betrapt was bij een poging wapens weg te nemen uit de verongelukte auto. Samen praten werd hen ten strengste verboden. Aan het eind van de nacht hoorden ze onverwacht iemand door het stortgat fluisteren. De onbekende sommeerde hen niets terug te zeggen en raadde hen aan om, mocht de nood die ochtend echt te sterk oplopen, zonder aarzelen door het raam van de verhoorkamer naar buiten te springen.

Bij het aanbreken van de nieuwe dag werd een uit Vleuten afkomstige Nederlandse jonge vrouw, die op kasteel Haarzuilens voor de Duitsers en hun handlangers werkte, bij de twee gevangenen toegelaten. Zij bracht hen ieder een snee brood. Haar vroegen ze door gebaren of ze de Duitse schildwacht buiten wat kon afleiden, onder het voorwendsel dat dan de beide gevangenen onopgemerkt enkele woorden met elkaar zouden kunnen wisselen. Hoewel zij dat deed, kwam de stem via het stortgat niet meer terug.

Kort daarna werd de gevangenen bevolen naar boven te lopen. Nader verhoor bleef evenwel uit. Onder bewaking werden ze in de zon gezet, waar Van Vliet wat verder kon opdrogen van zijn ongelukkige nachtelijke bad. Daarna moesten ze aardappelen schillen. Die hele dag bleven ze op Haarzuilens, waar ze in de loop van de middag samen ingesloten werden in een torenkamer; de man van de Grüne Polizei liet zich niet meer zien. Van de capitulatie van de Duitsers bleven de gevangenen onkundig.

Ondertussen hadden de andere Kockengense B.S.'ers ook een spannende tijd doorgemaakt. Na de gevangenneming van Van Vliet en Van der Horst en het sneuvelen van Henk Brunt, hadden de S.S.'ers uitgeschreeuwd dat ze de volgende ochtend terug zouden komen om heel Kockengen plat te branden. De B.S. kwam 's nachts in spoedberaad bijeen.

In Memoriam

H. Brunt, medewerker L.O., gesneuveld als B.S.'er
Gedicht ter herinnering aan zijn teraardebestelling
op 8 Mei 1945 te Kockengen

Wij trekken door het dorpje heen,
Daar langs een smalle vliet.
De vlaggen treuren halverstok
Om hem, die 't leven liet.

Het tromgeroffel, dreunend dof,
klaagt kreunend in ons oor:
Wij mensenkind'ren zijn als stof.
't Dringt de geleed'ren door.

Daar voor ons in de stoet, de baar,
Erop ons aller vrind.
Ons leven is gelijk een aar,
Die buigt, knakt door de wind.

Ze rukten uit. Henk aan de kop.
Hij keerde nooit meer weer.
De dood eist' hem als offer op.
Hij stortte stervend neer.

Ons jonge hart, het klopt en bruist
En mort om zulk een lot.
Maar boom en dodenakker ruist:
Het was de Wil van God.

En wij marcheerden 't kerkhof op.
Hem klinkt het laatst: Plaats, rust!
Geschaard om 't lijk, wordt karabijn
Gericht naar 's hemels kust.

Gedempt bevel: Vuur! . . . 't Is gedaan,
Ons ere-salvo klinkt,
De lopen naar de hemelbaan,
De kist het graf inzinkt.

Wij brengen hem de laatste groet,
Rondom het lijk geschaard.
De vlag, symbool van kracht en moed,
Bedekt hem, welbewaard.

De bomen heffen zacht hun klacht,
De prediker zijn stem:
Hij heeft voor 't land de dood veracht,
Hij ruste zacht in Hem.

Vrouwen snikken - verder stil.
Nog dreunt het laatste schot.
Wij eren hem, die voor ons viel.
Hij ruste zacht bij God.

Wij scharen ons weer in gelid
En trekken zwijgend af.
de trom omfloerst, alsof ze bidt
Voor hem, die 't leven gaf.

De dodenakker ligt nu stil,
Verlaten, tot Gods Zoon
Daalt uit de wolken en Zijn Wil
Hem opwekt uit de doën.

C. de Kruyck
t.t.t. Medewerker L.O.
Sectie - Commandt der B.S.
te Kamerik

Afb. 7. Gedicht in 1945 door een collega uit de ondergrondse beweging, zoon van de Hervormde dominee van Kamerik, opgedragen aan Henk Brunt (origineel handschrift in bezit van Mw. P.J. van Bommel-Brunt).

Allen werden opgeroepen zich met hun wapens in de vroege ochtend te melden. Een verzoek om bijstand ging uit naar de B.S. van Wilnis, die daarop een peloton bewapende mannen naar Kockengen stuurde. De ondergrondsen namen in dekking posities in langs de wegen van Haarzuilens naar Kockengen, vastbesloten te verhinderen dat de vijand het dorp zou bereiken. Gelukkig voerde die het desastreuze voornemen niet uit.

Pas de dag daarop kregen de twee gevangenen op het kasteel te horen dat de oorlog voor Nederland voorbij was. Enige tijd hoorden ze veel rumoer op het kasteelterrein; daarna werd het opmerkelijk stil. Het bleek dat behalve zichzelf iedereen was vertrokken. Zo kwamen ze op onverwachte wijze weer vrij.

Spoedig kreeg Van Vliet bevestigd dat zijn gesneuvelde makker inderdaad de 25 jaar oud geworden Henk Brunt was.

Vader Brunt voelde zich zeer bezwaard door de dood van zijn zoon Henk, vooral omdat die door zijn toedoen bij het verzet terechtgekomen was. Een

vooral omdat die door zijn toedoen bij het verzet terechtgekomen was. Een persoonlijk blijk van medeleven van koningin Wilhelmina troostte hem een beetje (Afbeelding 4).

De Gemeente Kockengen stelde om niet een eigen graf (nr. 215) beschikbaar voor de omgekomen verzetsstrijder (Afbeelding 5). Onder grote belangstelling van de bevolking werd hij naar zijn laatste rustplaats gebracht. De eigendomsrechten op dat graf werden overgedragen aan de familie Brunt.

De verzetsbeweging zorgde voor een passend gedenkteken op het graf: "Hij was getrouw tot in den dood. In dankbare herinnering van de N.B.S." (Afbeelding 6). Het eerste deel van deze tekst was nog op de avond van 4 mei 1945 door Henk Brunt zelf uitgesproken. Het gezin Brunt, dat heel vaak naar de Engelse radio luisterde, wist van de capitulatie van de Duitsers. Henk Brunt en zijn jongere zus Nel gingen die avond op bezoek bij kennissen aan het Kerkplein, waar ze bij het orgel zongen. Bij het weggaan liet Henk zich ontvallen dat hij de komende nacht nog een taak had. Men maande hem tot voorzichtigheid. "Getrouw tot in den dood", antwoordde Henk Brunt toen.

Later zijn ook Henks vader Hendrik Brunt (overleden 20 december 1946) en moeder Clasina (Sientje) Brunt-Hendriks in dat graf bijgezet.

Nooit is duidelijk geworden of - en zo ja, hoe - de in Haarzuilens gelegeerde S.S.'ers op de hoogte waren gekomen van tijd en plaats van het samenkomen der ondergrondsen en of er mogelijk onvoorzichtigheid of verraad in het spel geweest is.

Evenmin bestaat er zekerheid over wat precies die nacht de opdracht aan de verzetslieden zou zijn geworden. Tegen zijn vader had Henk Brunt gezegd dat hij om drie uur in de nacht gewekt wilde worden, omdat hij een uur later met enkele anderen in Laag-Nieuwkoop zijn moest. Er is gespeculeerd dat misschien de N.S.B.-burgemeester van Rotterdam moest worden gearresteerd, die zich - naar verluidde - stilletjes in Laag-Nieuwkoop bij een mede-N.S.B.'er teruggetrokken had. Andere Kockengense B.S.'ers hadden al eerder opdracht gekregen de desbetreffende boerderij in de gaten te houden. Politie-man Jan Blonk die er die nacht patrouilleerde, werd van een afstand in zijn been geschoten. Gelukkig was het slechts een vleeswond. Snel verborg hij zich in een sloot, onder een overhangende struik, waar hij door zoekende militairen niet werd gevonden.

In het boek "Groeten uit Kockengen . . ." wordt onder voorbehoud een verband gelegd tussen de gebeurtenissen in de nacht van 4 op 5 mei 1945 en de vlucht naar kasteel Haarzuilens in de avond van 4 mei van de waarnemend burgemeester van Kockengen, de N.S.B.'er J.C. Hesselink. Het is echter niet zo aannemelijk dat de B.S. een toch wel zeer riskante aanval op dat met S.S.'ers bevolkte kasteel in de zin had. Bovendien zou de pelotonscommandant van de B.S. van een dergelijke actie, die een totale inzet vereiste, op de hoogte geweest moeten zijn en Leen Blonk wist op dat punt van niets.

Gedurende de eerste paar tientallen jaren werd er in Kockengen weinig gedaan aan het herdenken van hen die tengevolge van de oorlog hun leven hadden verloren. Burgemeester J. Berentschot bracht daar verandering in. Sedertdien trekt jaarlijks in de avond van de 4de mei een sobere stoet naar het graf van Henk Brunt, die zó dicht bij het einde van de oorlog nog de hoogste prijs voor onze herkregeen vrijheid moest betalen.

Bronnen

Gesprekken met de heren J. Nap (Breukelen, 1989), P. van Vliet (Amerongen, 1994), de heer en mevrouw L. Blonk-Pfeiffer (Breukelen, 1995), mevrouw P.J. (Nel) van Bemmelen-Brunt (Maarssen, 1995) en de heren H. van Beest (Driebergen, 1995), C. Gootjes Jr (Breukelen, 1995), G. Koren (Kockengen, 1995), J. Korthals (Nieuwer Ter Aa, 1995) en J.P.C. Gootjes (Eindhoven, 1995). De heren G. Versloot en B. Freijters deden enig ondersteunend werk.

J.A. van den Berg, 1990. Kockengen in verzet. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 5, nr. 2, blz. 62 - 65.

A. van Dongen, J. de Jong, N. Pisa, P. Sondij en G. Wortel, 1980. Groeten uit Kockengen ... Drukkerij M. Spruijt, Amsterdam, ongepagineerd, bladzijde beginnend met "De oorlog '40-'45 was . . ." en de zeven daarna volgende bladzijden.